

حوزه علمیه نرجسیه سیرجان

نام و نام خانوادگی محققین :

ساجده ایسبزی، ساحره ایسبزی، مرضیه علی پور، رحیمه شهاب

الدینی

نام استاد :

سرکار خانم اعظم محمودآبادی

عنوان تحقیق :

پیامدهای ربا و راهکارهای مقابله با آن از دیدگاه آیات و روایات

تیر ۱۳۹۶

عنوان	صفحه
چکیده	۱
مقدمه	۲
الف - کلیات	۲
ب- واژه شناسی	۳
۱-معنای لغوی ربا:.....	۳
۲-تعریف فقهی ربا:.....	۴
ج- شاخصهای شناسایی ربا.....	۵
د-انواع و ابعاد ربا	۸
1-ربای قرضی	۸
2-ربای معاملی	۱۱
3-ربای جلی و ربای خفی	۱۲
ه-فلسفه حرمت ربا	۱۵
و-پیامدهای ربا	۱۵
ی- راهکارها.....	۱۶
۱- راهکارهای عالمان دینی.....	۱۶
۱-۱- پخته شدن فتاوی فقهی:.....	۱۶
2-راهکارهای عملی دیگر	۱۸
1-2-مبارزه با ظلم.....	۱۸
2-2-ترویج کارهای نیک.....	۲۱
3-2-جلوگیری از رکود	۲۴
-موارد جایز بودن ربای معاملی	۲۷

- ۲-۴-آسان سازی واژگان:.....۲۷
- طراحی شاخص های کاربردی با کمک بانک مرکزی:.....۲۸
- ۲-۵- فرهنگ سازی.....۲۹
- ۲-۶-توجه خواص و فرهیختگان به دوری از ربا:.....۳۰
- نتیجه گیری :۳۱
- منابع :۳۱

ربا در دین اسلام یکی از گناهان کبیره بوده و نیز از جمله گناهانی است که در قرآن مجید بر آن وعده ی عذاب داده شده است و در اصطلاح به معنای گرفتن یک مال در عوض پرداخت مالی از همان جنس است به طوری که میزان یکی زیاتر از دیگری باشد. و از طرفی ربا و ربا خواری موجب افزایش فاصله طبقاتی، دور شدن مردم از اطاعت خدا و رسول او و آثار زیانبار فردی زیادی می شود. در این تحقیق به این امر مهم پرداخته شده است .

پیامدهای ربا و رباخواری و آثار آن بیان شده است با آگاهی افراد در این زمینه از شیوع آن جلوگیری شود. و همچنین با بیان راهکارهایی همچون ، ترویج کارهای نیک ، جلوگیری از رکود و پخته شدن فتاوی دینی و فرهنگ سازی به از بین رفتن این مشکل توجه شده است .

ب) به راحتی قابل درک باشد تا با تفسیرهای سلیقه ای و متفاوت، دچار گمراهی و سردرگمی نشویم.

پ) باید بتواند چیزی را اندازه گیری نماید که به اهمیت و ضرورت آن در موضوع خاص قائل باشیم.

ت) باید بتواند در شرایط و حالات احتمالی نقش علایم هشداردهنده را ایفا نماید.

ث) تفکیک شخصیت های طرف قرارداد و نوع قراردادها: لازم است جدول انحرافات انواع قراردادها طراحی شود و نسبت انحراف هر دسته به دست آید تا نسبت ها جامع بینانه باشد، هریک از نسبت های فوق را می توان به تفکیک حیل ربا و یا موارد ربوی محاسبه کرد. با این روش، می توان قراردادهای مبتلاً به ربا را از حیث نوع ربا عیبیابی کرد. هریک از نسبت های فوق را می توان به تفکیک عقود محاسبه کرد؛ به عنوان نمونه، می توان نسبت های فوق را در دو بخش عقود مبادله ای و عقود مشارکتی به صورت مجزا محاسبه نمود. روشن است که مرادفات بین بانکی و نیز روابط بین بانک ها و بانک مرکزی نیز می بایست عاری از ربا باشد. لذا هریک از نسبت های فوق را می بایست برای روابط بین بانکی و بانک مرکزی نیز محاسبه نمود.

ج) شاخص ها الزاماً نشان دهنده این نیست که بانک رباخوار است، زیرا ربا قائم به دو طرف بوده و مشخصاً شاخص مربوط نیز میزان ربا در دو طرف بانک و مشتری را اندازه گیری می کند. البته می توان با تفکیک بین مواردی که بانک عامل ربوی شدن قرارداد شده، شاخص ربا را صرفاً برای بانک محاسبه نمود.

چ) خلاصه نسبت ها در یک شاخص: شاخص ربا درجه فعالیت های ربوی انجام شده را اندازه می گیرد. امیدوارم برترین های بدون ربا در هر سال تشویق شوند و تجربیات آن ها در همایش سالیانه بهره برداری شود و الگوهای عملی معرفی گردند. فکر می کنم پیشرفت و رونق و دین داری دروازه های جدیدی به روی بشریت بگشاید.

برای فرهنگ سازی؛ دانش اولیه، هماهنگی های لازم و بستر سازی قبل از اجرا و سپس اجرای راهکارهای فرهنگی و در نهایت ارزیابی ثمربخشی و جمع بندی راهکارها و ارایه نتایج تحلیلی برای مجموعه های مرتبط مهم است.

در این فرایند، توجه به اولویت های فرهنگ سازی مثل: جایگاه اعتقادات در آزمایش های زندگی، خطرات معاملات سوری و مصرف وام در غیر موردش، آگاهی و شفافیت قراردادهای، تشریح سبک زندگی با میانه روی، رسیدگی به محرومان و بیان آخرین داده های بانک داری بدون ربا و تاثیر ربا در اشتغال، درآمد، تورم و بیکاری مهم است.

در این فرایند، شیوه ها و روش انتقال مفاهیم مهم است. زیرا پیامبر اکرم(ص) با بیان ساده و دلایل روشن، مردم را هدایت می فرمود و از جدل خودداری می نمود. مباحث علمی اهمیت فراوان دارد ولی به تخصص های حوزه و دانشگاه بر می گردد. در جامعه لازم است با الگوهای ساده، اطلاع رسانی موثر انجام شود. فتوا و مصوبات به صورت آسان و روان با لحاظ امانت داری به مخاطبان منتقل و با گفتار هماهنگ تحریر شود تا احساس اضطراب و تشویش ایجاد نشود و استفاده از داستان و انیمیشن و بروشور نیز مهم است. فرهنگ سازی با تالیف کتاب، تکثیر جزوه، مجموعه های فرهنگی نمایشی، سی دی آموزشی و مسابقات، گنجاندن مباحث مناسب در کتب دبیرستان ها و دانشگاه ها، معرفی عوامل تامین اجتماعی اسلامی همچون زکات، خمس، انفاق، وقف و صدقه به همراه توضیح تجهیز و تخصیص منابع فوق و تبلیغ مطالب توسط واعظان محترم به همراه آگاهی های جدید مفید است، تبیین مباحث مورد نیاز کسبه و تجار و حتی تدارک برنامه های مناسب کودکان نیز لازم است(محمود عبداللہی، مبانی فقهی اقتصاد اسلامی ۱۳۷۱).

۲-۶- توجه خواص و فرهیختگان به دوری از ربا:

در بعضی جوامع، فرهیختگان عملاً به تبعیت از صاحبان رباخوار جامعه روی می آورند و الگوی جامعه همان صاحبان سرمایه می شوند. مردم نیز به تبعیت از خواص، حساسیت خود را در موازین شرعی از دست

می‌دهند و فاصله شدید طبقاتی به موضوع دامن می‌زند. مساله ای که در سرنوشت کلیسای قرن سوم میلادی و نظایر آن می‌بینیم و سقوط امپراطوری عظیم روم غربی و پیدایش مذاهب پروتستان از نتایج آن است. لازم است از حوادث تاریخی درس بگیریم. قرآن کریم می‌فرماید: «آیا مردم به سیاحت و بررسی نمی‌پردازند تا ملاحظه کنند که اقوام و ملت‌هایی پیش از آن‌ها وجود داشته‌اند ولی به واسطه رفتار ظالمانه نابود شدند. خداوند هرگز به آنان ستم نکرد، آن‌ها به خودشان ستم می‌کردند.»

- نتیجه‌گیری :

- ۱- جامعه‌ی ما خواسته یا ناخواسته درگیر ربا می‌باشد .
- ۲- ربا آثار فردی و اجتماعی زیانباری دارد .
- ۳- بیان پیامدها و عواقب آن باعث کاهش این گناه کبیره می‌شود.
- ۴- در این زمینه باید شفاف‌سازی توسط فقهای ما صورت گیرد .

منابع :

قرآن کریم
نهج البلاغه

- ۱- بحار الأنوار، ج ۳۳، ص ۴۸۷، باب ۲۹
- ۲- محمد حسین ابراهیمی، ربا و قرض در اسلام، قم: مؤلف، ۱۳۷۲، ص ۷۳.
- ۳- سید موسی صدر، اقتصاد در مکتب اسلام، تهران: شرکت سهامی انتشار، ۱۳۵۰، ص ۷۸

- ۴- حسن محمد تقی الجواهری، ربا از دیدگاه فقهی، ترجمه سید علی صدر الحفاظی
- ۵- انور اقبال قرشی، نظام اقتصادی و اجتماعی اسلام، ترجمه سید علی اصغر هدایتی
- ۶- حسن عبدالله امین، سپرده های نقدی و راههای استفاده از آن در اسلام، ترجمه محمد رخشنده
- ۷- حضرت امام خمینی، تحریر الوسيله، جلد ۱، تهران: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۱، ص ۵۳۶.
- ۸- ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، جلد ۳، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ نوزدهم، ۱۳۶۶، ص ۸۸؛ به نقل از: میثم موسایی، همان.
- ۹- محمد رشید رضا، تفسیر المنار، بیروت: دارالمعرفت، جلد ۴؛ حسن محمد تقی الجواهری، الربا فقیها و اقتصادیا، قم: مؤلف ۱۴۰۵ ق.، صص ۱۴ - ۱۷.
- ۱۰- ابی عبدالله محمد بن احمد الانصاری القرطبی، الجامع الاحکام القرآن: تفسیر القرطبی، تهران: انتشارات ناصر خسرو، ۱۹۷۶، ص ۳۶۳.
- ۱۱- علی بم ابراهیم قمی، تفسیر قمی، جلد ۱، قم: مؤسسه دارالکتاب، جلد ۱، ۱۴۰۴ ق.، ص ۹۳.
- ۱۲- عباس قمی، سفینه البحار، تهران: فراهانی، جلد ۱، ۱۳۶۳، ص ۵۰۷.
- ۱۳- محمدرضا حکیمی و محمد حکیمی و علی حکیمی، الحیاء، جلد ۵، الفصل الرابع عشر: الربا، سحق، جبار، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۴ ش.، ص ۴۰۹.
- ۱۴- محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، جلد ۱۲، بیروت: دارالاحیاء تراث العربی، چاپ چهارم، ص ۴۲۹.
- ۱۵- شیخ طبرسی، تفسیر مجمع البیان، ترجمه حسین نوری و محمد مفتاح، تهران: فراهانی، ۱۳۵۰، ص ۳۹۰.
- ۱۶- شیخ محمد طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، ص ۵۸۹.
- ۱۷- ابی عبدالله محمد بن احمد الانصاری القرطبی، همان، الجامع لاحکام القرآن: تفسیر القرطبی، ص ۳۴۸.
- ۱۸- سید محمود طالقانی، اسلام و مالکیت در مقایسه با نظامهای اقتصادی غرب، ص ۱۸۴.
- ۱۹- محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، جلد ۲۳، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ هشتم، ۱۳۶۵، ص ۳۳۴.
- ۲۰- مرتضی مطهری، مساله ربا به ضمیمه بیمه، صص ۲۶۲ - ۲۶۳.
- ۲۱- محمود عبدالهی، مبانی فقهی اقتصاد اسلامی، قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۱، ص ۳۱۱؛ مرتضی مطهری، همان، ص ۷۴.
- ۲۲- حضرت امام خمینی، رساله توضیح المسائل، گردآورنده نشر فکر، قم: نشر فکر، ۱۳۷۲، ص ۸۶۷.
- ۲۳- ابن قیم جوزی، اعلام الموقعین علی رب العالمین، جلد ۲، ص ۱۳۵؛ به نقل از: محمد حسین ابراهیمی، همان، ص ۱۸۲.

۲۴- مرتضی مطهری، همان؛ محمد هادی معرفت، «ربا از گناهان کبیره استثنای پذیر است»، نامه مفید، سال ۴، شماره ۱، بهار ۱۳۷۷، ص ۴۶.

۲۵- مجموعه مقالات فارسی اولین مجمع بررسیهای اقتصاد اسلامی، جلد ۳، مشهد: بنیاد پژوهشهای اسلامی آستان

قدس رضوی، ۱۳۷۰، ص ۵۰؛ انور اقبال قرشی، همان، ص ۲۷؛ مرتضی مطهری، همان، صص ۱۶۳ - ۱۶۴.

۲۶- علامه طباطبائی، تفسیر المیزان، ص ۶۴۲ - ۶۴۳؛ بقره (۲): ۲۷۵، ۲۸۱.